

เทพ เดชสุวรรณ. “ความสัมพันธ์ระหว่างราชวงศ์จักรีกับเมืองนครศรีธรรมราช”
นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 48-56.

ย้อนรอยอาณาจักรตามพรลิงค์

ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชวงศ์จักรี กับเมืองนครศรีธรรมราช

เทพ เดชสุวรรณ

เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองใหญ่ มีความสำคัญเทียบเท่าเมืองพิษณุโลก อันเป็นเมืองลูกหลวงและเป็นเมืองเอกมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี นครศรีธรรมราชมีความสำคัญทางด้านการเมือง การปกครองมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เคยได้รับพระบรมราชโองการให้ควบคุมหัวเมืองปักษ์ใต้หลายเมือง รวมทั้งหัวเมืองแขก ๗ หัวเมือง

การที่เมืองนครศรีธรรมราชได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยดังกล่าว จึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งด้านการปกครองและพระญาติ ผู้เขียนจึงขอเสนอความสัมพันธ์ทั้งสองด้านมาเล่าสู่ผู้อ่าน

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์จักรีกับเมืองนครศรีธรรมราช ความจริงมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ขอเริ่มตั้งแต่หลวงสิทธิไชยเวรมหาดเล็ก ชื่อ “หนู” ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นปลัดเมืองนครศรีธรรมราช ก่อนสงครามเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๓๑๐ พอถึงระยะช่วงนั้นพระยาราชสุภาวดี เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชต้องโทษถูกถอดจากตำแหน่ง และยังไม่มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองคนใหม่ พระปลัด (หนู) จึงรักษาการในตำแหน่งเจ้าเมือง จนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า เมืองไทยไม่มีกษัตริย์ บรรดาผู้นำหลายเมืองตั้งตนเป็นหัวหน้าชุมนุมเป็นอิสระต่อกัน เช่น ชุมชุมเจ้าพิมาย ชุมชุมเจ้าพิษณุโลก ชุมชุมพระเจ้าตากสิน และชุมชุมเจ้านคร (หนู) เป็นต้น จนกระทั่งพระเจ้าตากสินกู้เอกราชจากพม่าและตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

พระปลัดหนู เป็นน้องชายของพระยารัตนณรงค์ พระยารัตนณรงค์คนนี้มีบิดาคนหนึ่งชื่อ “ขุนนาค” ได้แต่งงานกับหลวงนายฤทธิไชยเวรมหาดเล็ก (จันทร์) และหลวงนายฤทธิจันทร์ เป็นบุตรของเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์ กับคุณหญิงภรรยา ซึ่งคุณหญิงก็เป็นพี่สาวร่วมบิดามารดาของมารดาท่านขวัญเงิน

ท่านขวัญเงินเป็นเศรษฐีเงินจากสกุล แต้ตัน เมื่อนับทางญาติ หลวงนายฤทธิจันทร์ก็เป็นหลานเขยของพระปลัดหนู เป็นบุตรขุนนางผู้ใหญ่มีความรอบรู้ในธรรมเนียมวังในกรุงศรีอยุธยา พระปลัดหนูจึงแต่งตั้งหลวงนายฤทธิจันทร์ในตำแหน่งอุปราช(วังหน้า)เมืองนครศรีธรรมราช คนนิยมเรียกว่า “อุปราชจันทร์”

บุคคลสำคัญที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับราชวงศ์จักรีคือ ท่านขวัญเงิน ซึ่งได้อภิเษกสมรสกับ “แก้ว” ซึ่งเป็นพระพี่นางองค์เล็กในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้ทรงสถาปนาพระราชวงศ์จักรีและได้สถาปนาพระพี่นางองค์นี้เป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมพระศรีสุดารักษ์ (แก้ว)

ท่านขวัญเงินมีความเป็นห่วงอุปราชจันทร์ ที่ไปรับตำแหน่งอุปราชเมืองนครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นญาติกัน และเป็นช่วงที่พระเจ้าตากสินกำลังปราบชุมนุมต่างๆ เพื่อให้กลับมาเป็นปึกแผ่นอย่างเดิม และทราบว่าจะยกทัพมาตีเมืองนครศรีธรรมราช ก็กลัวจะเกิดอันตรายกับอุปราชจันทร์ ท่านขวัญเงินจึงพาสมเด็จพระศรีสุดารักษ์ พร้อมบุตร ๒ คน และคนใช้ชายหญิง ๒ - ๓ คน ลงเรือเดินทางมานครศรีธรรมราช เมื่อพบกับอุปราชจันทร์ ก็ได้ชักชวนให้

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื
นครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

ไปอยู่ที่กรุงธนบุรี แต่ถูกอุปราชจันทร์ชักชวนให้ท่านขรัวเงินและสมเด็จพระศรีสุดารักษ์อยู่เสียที่เมืองนครศรีธรรมราช ท่านขรัวเงินไม่เห็นด้วยและไม่ยอมเข้าพบเจ้านครหนู ยังได้เตือนสติอุปราชจันทร์ให้คิดดีๆ อยากให้ไปอยู่รับราชการกับพระเจ้าตากสิน ตัวท่านอุปราชจันทร์ยังรู้สึกเกรงใจเจ้านครหนู จึงตอบไปว่าจะคอยหาโอกาสเข้าไปกรุงธนบุรี

พอดีมีข่าวว่าสมเด็จพระเจ้าตากสินส่งคนมาเกลี้ยกล่อมอุปราชจันทร์ให้เป็นไส้ศึก ในการยกทัพมาตีเมืองนครศรีธรรมราช ท่านขรัวเงินจึงพาครอบครัวหนีลงเรือกลับกรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงทราบว่าท่านขรัวเงินได้ลงไปในนครศรีธรรมราชและกลับขึ้นมายังกรุงแล้ว จึงมีพระราชประสงค์ให้ท่านขรัวเงินเป็นผู้นำทางไปปราบชุมนุมเจ้านคร แต่ท่านขรัวเงินตอบบ่ายเบี่ยงว่าป่วยเป็นง่อยเดินไม่ได้ นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ท่านขรัวเงินไม่ได้รับราชการตำแหน่งใดๆ ในยุคกรุงธนบุรี

พ.ศ.๒๓๑๓ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดฯ ให้ยกกองทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราช โดยทางบกพล ๕,๐๐๐ คน แต่แม่ทัพเกิดทะเลาะกัน จึงเสด็จยกทัพทางชลมารคด้วยพลทหาร ๑๐,๐๐๐ คนเคยเข้าตีเมืองนครศรีธรรมราช เจ้านครหนูได้พาราชบุตรธิดาและราชทรัพย์หนีไปเมืองสงขลาและเมืองเทพา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จยกทัพเรือติดตามไปถึงเมืองสงขลา แล้วตรัสสั่งให้เจ้าพระยาจักรี(แขก)ยกเป็นทัพเรือ และให้เจ้าพระยาพิชัยราชาเป็นแม่ทัพบกยกทัพติดตามเจ้านครไปจนถึงเมืองเทพา ก็ทราบข่าวเจ้านครหนีไปเมืองตานี เจ้าพระยาพิชัยราชาจึงมีหนังสือแจ้งไปยังพระยาตานีให้ส่งตัวเจ้านครกลับไป พระยาตานีเกรงพระเดชานุภาพ จึงจับตัวเจ้านครพร้อมอุปราชจันทร์, เจ้าเมืองสงขลาและครอบครัวมาถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เดินทางกลับเมืองนครศรีธรรมราช ทรงจัดการ

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื
นครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

เมืองนครศรีธรรมราชให้พระเจ้าหลานเธอ เจ้าราศรีวงศ์ เป็นเจ้าเมือง แล้วโปรดฯ ให้คุมตัวเจ้านครหนู อุปราช จันทร์กลับไปกรุงธนบุรี แต่มีได้เอาโทษเจ้านครและอุปราชจันทร์ ทรงเห็นว่าไม่ได้กบฏ ที่รบกันเพราะต่างถือตัว ว่าเป็นใหญ่ เจ้าราศรีวงศ์เป็นเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชได้ ๗ ปีก็ถึงแก่พิราลัย สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดฯ ให้เจ้านครหนูกลับไปครองนครศรีธรรมราชดังเดิม และทรงแต่งตั้งให้เป็นพระเจ้านครศรีธรรมราช มีพระเกียรติยศ เสมอเจ้าประเทศราช ส่วนอุปราชจันทร์ยังคงรับราชการอยู่ที่กรุงธนบุรี

เจ้านครหนูหรือพระเจ้านครศรีธรรมราช มีชายาอยู่คนหนึ่งชื่อ “ทองเหนียว” เป็นบุตรจินปาดเศรษฐี เมืองนครศรีธรรมราช เจ้านครไม่มีบุตร มีแต่ธิดา ๓ คน คนโตชื่อ “ชุ่ม” ได้สมรสกับคุณพัฒนาหรือพัฒ บุตระลัด เมืองนครคนเก่า ส่วนอีกสองคนชื่อ “ฉิม” กับ “ปราง” ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เจ้านครหนูได้แต่งตั้งคุณพัฒนาเป็นเจ้าอุปราช

ตอนปลายสมัยกรุงธนบุรี คุณชุ่มชายาอุปราชพัฒนาได้สิ้นชีพิตักษัย เมื่อเจ้าอุปราชพัฒนาขึ้นไปเข้าเฝ้า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงทราบว่าเจ้าอุปราชพัฒนาเป็นฝ่าย จึงพระราชทานเจ้าจอมปรางให้เป็นชายา เล่ากันว่า เจ้าจอมปรางมีครรภ์ ๒-๓ เดือน เจ้าอุปราชพัฒนาจึงตั้งเจ้าจอมปรางเป็นนางเมือง มิได้มีฐานะเป็นชายา จนคลอด บุตรชายชื่อ “น้อย” ได้เป็นเจ้าพระยาบวร (น้อย) ในรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนเจ้าจอมมารดาฉิมนั้น ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนมหลีกฝ่ายซ้าย ได้ให้กำเนิดพระราชโอรส ๓ พระองค์คือ

๑. พระองค์เจ้าทัศพงศ์ ได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าทัศพงศ์

๒. พระองค์เจ้าทัศไพ ได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าทัศไพ

๓. พระองค์เจ้าเรนทรราชกุมาร ได้รับสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้านเรนทรราชกุมาร นับเป็นเชื้อสาย เมืองนครศรีธรรมราช

ต่อมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้ลดพระเกียรติยศพระเจ้านครศรีธรรมราช ลงมาเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมมาโคกราช เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชดังเดิม จนกระทั่งเจ้าพระยาบวร (หนู) ชราภาพ จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าอุปราชพัฒนาเป็นเจ้าพระยาบวรศรีธรรมราช สืบต่อมา

เจ้าพระยาบวรพัฒนา ได้ถวายธิดาคนโตซึ่งเกิดแต่คุณชุ่มชื่อ “น้อยใหญ่” เป็นเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และมีพระราชโอรสที่ทรงมีความสามารถมาก คือ พระองค์เจ้าอรุณทิพย์ ได้รับทรง กรมเป็น กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ จนถึงรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ สถาปนา เป็น “สมเด็จพระกรมพระราชวังบวรมหาดัศพลเสพ” วังหน้า

ส่วนธิดาองค์รองของเจ้าพระยาบวรพัฒนามีนามว่า “น้อยเล็ก” ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในสมเด็จพระ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท วังหน้าในรัชกาลที่ ๑ มีพระราชธิดาองค์หนึ่งมีพระนามว่า พระองค์เจ้าปัทมราช จะได้กล่าวถึงพระประวัติบางส่วนที่สองพระองค์นี้ เนื่องจากทรงเป็นเชื้อสายเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรง

พระองค์เจ้าอรุณทิพย์ เมื่อทรงพระเยาว์เรียกกันว่า “พระองค์เจ้าข้าง” ประสูติเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๘ ได้รับทรง กรมเป็น กรมหมื่นศักดิ์พลเสพ ในรัชกาลที่ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๐ ต่อมาในรัชกาลที่ ๒ โปรดฯ ให้กำกับราชการ กรมกลาโหม ซึ่งมีหน้าที่บัญชาการทหาร แล้วยังมีหน้าที่ควบคุมหัวเมืองปักษ์ใต้อีกด้วย รัชกาลที่ ๒ ทรงทราบว่า การจัดการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชยังไม่เรียบร้อย ขุนนางบางตำแหน่งยังแต่งตั้งไม่ครบ ทรงเห็นว่ากรมหมื่น

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื่อนครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

คักติพลเสฟเป็นเจ้านายเชื้อสายเมืองนครศรีธรรมราช จึงโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จลงไปจัดระเบียบการปกครองเมืองนครศรีธรรมราชให้เรียบร้อย ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๒ ตอนหนึ่งว่า

“เมื่อกรมหมื่นคักติพลเสฟเสด็จลงไปเมืองนครศรีธรรมราชครั้งนั้น ได้ทรงจัดระเบียบการปกครอง ตลอดจนจัดกำหนดเขตแขวงสำหรับการปกครองท้องที่ ยังมีแผนที่และทำเนียบตำแหน่งกรมการปรากฏอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช” เช่น การตั้งกรมการเมืองทุกตำแหน่ง การจัดหมวดกรม และส่วนการปกครองท้องที่ เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท

สมเด็จพระเจ้าบรมมหาศรีสุริยวงศ์
(ช่วง บุนนาค)

พ.ศ.๒๓๖๓ ในรัชกาลที่ ๒ มีข่าวว่าพม่าจะยกทัพมาตีไทย กรมหมื่นคักติพลเสฟ ทรงเป็นแม่ทัพคุมพลร่วมกับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (ร.๓) ยกทัพไปตั้งที่เมืองราชบุรี และกาญจนบุรี

พ.ศ.๒๓๖๗ ในรัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ สถาปนากรมหมื่นคักติพลเสฟ เป็นสมเด็จพระบรมราชวังบรมมหาคักติพลเสฟ (วังหน้า)

กรมพระราชวังบรมมหาคักติพลเสฟ ทรงมีพระราชโอรสธิดาจากพระมเหสีและพระสนมรวม ๒๐ พระองค์ ซึ่งถือเป็นเชื้อสายนครศรีธรรมราช ดังนี้

- (๑) พระองค์เจ้าหญิงอรุณ (พ.ศ.๒๓๔๘-๒๔๑๘) ประสูติแต่เจ้าจอมมารตาน้อย สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕
- (๒) พระองค์เจ้าหญิงสำออง (พ.ศ.๒๓๕๐ - ๒๔๑๒) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาคุ้มใหญ่ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕
- (๓) พระองค์เจ้าสว่าง (พ.ศ.๒๓๕๘ - ๒๔๐๔) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจั่ว สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔
- (๔) พระองค์เจ้าหญิงอัมพร (พ.ศ.๒๓๕๘ - ๒๓๖๐) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาแสง สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๒
- (๕) พระองค์เจ้าหญิงถึงวาล (พ.ศ.๒๓๕๙ - ๒๔๑๓) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเฟื่อง สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

(๖) พระองค์เจ้ากำภู (พ.ศ.๒๓๖๐ - ๒๔๔๙) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาคำ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “กำภู”

(๗) พระองค์เจ้ากัมพล (พ.ศ.๒๓๖๐ - ๒๓๖๖) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาตานี สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๒

(๘) พระองค์เจ้าอุทัย (พ.ศ.๒๓๖๐ - ๒๓๙๒) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจัว สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

(๙) พระองค์เจ้าเกสร (พ.ศ.๒๓๖๐ - ๒๔๑๖) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาคุ้มเล็ก ได้รับการสถาปนาเป็น กรมหมื่นอานาภาพิศาลศักดิ์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “เกสร”

(๑๐) พระองค์เจ้าเนตร (พ.ศ.๒๓๖๑ - ๒๓๗๗) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเฟื่อง สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

(๑๑) พระองค์เจ้าขจร (พ.ศ.๒๓๖๓ - ๒๓๗๗) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดานิม สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

(๑๒) พระองค์เจ้าอิศราพงศ์ (พ.ศ.๒๓๖๓ - ๒๔๐๔) ประสูติแต่พระองค์เจ้าดาราวดี พระราชธิดาในกรม พระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ในรัชกาลที่ ๑ มาถึงรัชกาลที่ ๔ ทรงสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าอิศราพงศ์ สิ้นพระชนม์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นต้นราชสกุล “อิศรศักดิ์”

(๑๓) พระองค์เจ้าหญิงอัมพา (พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๓๖๖) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาฉิม สิงหน สิ้นพระชนม์ ในรัชกาลที่ ๒

(๑๔) พระองค์เจ้าบุษ (พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๔๑๗) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเฟื่อง สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “อนุชะศักดิ์”

(๑๕) พระองค์เจ้าฉ่ง (พ.ศ.๒๓๖๕ - ๒๓๘๗) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจัว สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

(๑๖) พระองค์เจ้าชาย.... (ยังไม่ได้ตั้งพระนาม พ.ศ.๒๓๖๗ - ๒๓๗๐) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาสุกจันทร์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓

(๑๗) พระองค์เจ้าชาย...(ยังไม่ได้ตั้งพระนาม พ.ศ.๒๓๖๘) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาฉิม สิงหน สิ้นพระชนม์ ในรัชกาลที่ ๓

(๑๘) พระองค์เจ้าเรงคะนอง (พ.ศ.๒๓๗๒-๒๔๒๕) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเอม สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “นันทศักดิ์”

(๑๙) พระองค์เจ้าหญิงบันเทิง (พ.ศ.๒๓๗๒ - ๒๔๒๗) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาภู ได้อภิเษกสมรสกับ สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

(๒๐) พระองค์เจ้าอินทวงศ์ (พ.ศ.๒๓๗๒ - ๒๓๙๘) ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาพัน สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔

พระองค์เจ้าปัทมราช เป็นพระราชธิดาในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ประสูติแต่เจ้าจอม มารดาน้อยเล็ก ธิดาเจ้าพระยานคร (พัฒน์) ประสูติเมื่อ พ.ศ.๒๓๓๐

เมื่อสมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท สวรรคต เมื่อ พ.ศ.๒๓๔๖ แล้ว เจ้าจอมมารดาน้อยเล็กได้ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตกลับไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ทั้งพระองค์เจ้าปัทมราช พระชนมายุ ๑๒ พรรษา ให้อยู่กับเจ้าพี่เจ้าน้องและญาติ ข้าหลวงฝ่ายเมืองนครในวังหน้ากรุงเทพฯ จนพระชนมายุได้ ๗๒ พรรษา ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาเสด็จว่า เจ้าจอมมารดาน้อยเล็กได้ถวายบังคมลาไป อยู่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเวลาช้านานจนมีอายุ ๙๐ ปีแล้ว แม่ลูกไม่ได้พบกัน จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือกลไฟหลวง พร้อมท้าวนางข้าหลวง ออกไปส่งพระองค์เจ้าปัทมราชถึงเมืองนครศรีธรรมราช

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื
นครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความห่วงใยพระองค์เจ้าปัทมราชเป็นอย่างมาก ทรงเรียกว่า เจ้าอาร์เจ้าหน้า หลังจากได้เสด็จมาประทับที่เมืองนครศรีธรรมราช ทรงส่งพระราชหัตถเลขาามาตามข่าวคราว และ ทรงเล่าเรื่องราวต่างๆ เป็นจำนวน ๘ ฉบับ

ขอยกตัวอย่างบางตอนในพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๑ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระองค์ เจ้าปัทมราช ดังนี้

“จดหมายถวายมายังพระองค์เจ้าปัทมราช เจ้าอาร์เจ้าหน้าของกระหม่อมฉัน ให้ทราบพระราชหฤทัยว่าท่านทรัพยากรยาพระยาวิจิตรโสกรา ได้รับหนังสือและสิ่งของไปจากหม่อมฉันแล้ว ได้ออกเรือแล่นไป แต่ ณ วันจันทร์เดือนสี่ แรมสิบสามค่ำ กระหม่อมฉันไว้วางใจว่า ถ้าลมคล่องต้องทางไป ก็เห็นจะถึงเมืองนครศรีธรรมราชก่อนวันสงกรานต์ สิ่งของกับหนังสือที่ฝากถวายไปนั้น เห็นบัดนี้ก็จะถึงแล้ว

ในเดือนห้าข้างขึ้นในกรุงเทพฯ แขวงกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียงมีความไข้ป่วยใหญ่ลงรอกเกิดขึ้น คนตายตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งสองค่ำ วันละสามสี่ห้าคนขึ้นไปทุกวัน เปนความไข้อยู่สิบห้าสิบหกวันจึงค่อยสงบลง ในความไข้ครั้งนั้นคนตายแต่ไพร่มาก เมื่อเปรียบกับความไข้ครั้งก่อนๆ ก็เห็นว่าคนตายไม่มากนัก คิดนับคนในกำแพง กรุงเทพฯ ภายในวันกำลังความไข้ทุกนั้น วันละ ๓๔, ๓๕ คน เพียงนั้นแล้วค่อยลดน้อยลงมา ในความไข้ครั้งนี้ พระราชวงศานุวงศ์ แลข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในที่มิตำแหน่งเฝ้าในพระบรมมหาราชวังนี้ จนพระราชอาคันตุกะานุกรม บาเรียม ไม่มีใครเป็นอันตรายจนคนหนึ่งขึ้นไป”

พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ทรงเล่าถึงการเกิดไข้ป่วยขึ้นในกรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงเมื่อ พ.ศ.๒๔๐๓ ซึ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ ว่า

“ในเดือน ๕ นั้น ที่กรุงเทพมหานครเกิดความไข้จับไข้ป่วยทั้ง ๒ อย่าง เกิดมาแต่ทางเมืองตาก เมืองระแหงก่อน จึงมาถึงกรุงเทพมหานคร ไข้จับนั้นแต่เดิมแรกดูเหมือนไม่ร้ายแรง ครั้นไปได้ ๑๔ วัน ๑๕ วัน ก็มีอาการกระทำให้ท้องลงเป็นโลหิตออกมา อยู่ได้ ๔๐ วัน หรือ ๔๐ วันเศษก็ตาย ไม่เห็นผู้ใดรักษาหายแต่สักคน ๑ ความไข้ครั้งนั้นเป็นไม่ยืดยาว สิบข้าวดูก็เสียไปบ้านละคน ๒ คน ๓ คน ตามบ้านใหญ่บ้านเล็ก แล้วก็สงบหายไป”

ตัวอย่าง ส่วนหนึ่งของพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๓ มีดังนี้

“บ้านนุ้ยละทิ้งเสด็จเสีย ออกไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปีฉลูนพศก ศักราช ๑๑๗๙ มาจนปีมะแม เอกศก ศักราช ๑๒๒๑ นับได้ถึง ๔๒ ปีมาแล้ว ไม่ได้พบกับเสด็จเลย กระหม่อมฉันคิดสงสารเสด็จ ด้วยคิดไปตาม สามัญวิตร ว่าบุตรเกี่ยวกับมารดา เมื่อบ้านเมืองเปนปรกติ ไม่มีศึกเหนื่อเสือได้มีไทยต้องแตกแดนกระจัดพรัดพราย ดังครั้งกรุงเก่า เสียดังนี้เลย แต่ก่อนกระหม่อมฉันมีอำนาจน้อย ถึงสงสารเสด็จดังนั้น ก็ต้องจวนใจนั่งอยู่ ครั้นนี้มีอำนาจพอจะฉลองพระเดชพระคุณเสด็จได้ ถ้าจะนั่งเฉยเสียด้วยอ้างธรรมเนียมเก่าก็ได้ เสด็จก็ไม่ได้อ่อนวอน กระหม่อมฉันดอก ป้านุ้ยแลเจ้าพระยาบวรนครศรีธรรมราชแลญาติอื่นๆ ก็ไม่ได้ว่าขอร้องให้เชิญเสด็จออกไป....”

พระราชหัตถเลขา ฉบับที่ ๓ นี้ ทรงกล่าวถึงเจ้าจอมมารดานุ้ยเล็ก ออกไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ พ.ศ.๒๓๖๐ ในรัชกาลที่ ๒ จนถึง พ.ศ.๒๔๐๒ ในรัชกาลที่ ๔ ไม่ได้พบปะกับพระองค์เจ้าปัทมราชเลย ก็จะฉลอง พระเดชพระคุณด้วยการส่งเสด็จไปประทับที่เมืองนครศรีธรรมราช เพื่อให้แม่ลูกได้อยู่ด้วยกัน

เมื่อครั้งที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ไปราชการหัวเมืองมลายู ก็โปรดเกล้าฯ ให้แวะไปเยี่ยมเยียนเจ้าพระยาบวรนครศรีธรรมราช เจ้าจอมมารดานุ้ยเล็ก และพระองค์เจ้าปัทมราช พระองค์เจ้าปัทมราช

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื
นครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

ประทับอยู่เมืองนครไม่นานก็ประชวรพระโรคเส้นพระโลหิตตีบ เป็นอัมพาต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดเรือกลไฟหลวงไปรับเสด็จกลับมารักษาพระองค์ในพระบรมมหาราชวัง จนสิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๐๖ ส่วนเจ้าจอมมารดาบุญเล็กพระมารดาของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช มีอายุยืนยาว ๑๐๐ ปีเศษ จนสิ้นชีพในรัชกาลที่ ๕

ท่านขรัวเงินและสมเด็จพระศรีสุทธารักษ์ เป็นพระชนกชนนีในสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินีในรัชกาลที่ ๒ และเป็นพระบรมราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ท่านขรัวเงินเป็นลูกพี่ลูกน้องกับอุปราชจันทร์ตามทีกล่าวมาแล้ว อุปราชจันทร์ได้สมรสกับ บุญาค ธิดาพระยาวิจิตรณรงค์ ซึ่งเป็นพี่ชายร่วมบิดามารดาของหลวงนายสิทธิ (หนู)

อุปราชจันทร์มีธิดากับบุญาคคนหนึ่งชื่อ อำพัน ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีพระราชโอรส ๑ พระองค์ และพระราชธิดา ๑ พระองค์ คือ

(๑) พระองค์เจ้าอรนิภา

(๒) พระองค์เจ้าสำลีวรรณ

พระองค์เจ้าสำลีวรรณ ได้อภิเษกเป็นพระชายาในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์ พระราชโอรสในรัชกาลที่ ๑ และถึงรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นสมเด็จพระราชินีบรมมหาเสนานุรักษ์ (วังหน้า ใน ร.๒) และทรงมีพระราชโอรสธิดา รวม ๖ พระองค์คือ

(๑) พระองค์เจ้าชายใหญ่...(สิ้นพระชนม์เมื่อยังทรงพระเยาว์)

(๒) พระองค์เจ้าประทุมวงศ์ (พ.ศ. ๒๓๓๗ - ...?)... สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔

(๓) พระองค์เจ้าหญิงนันทดา (พ.ศ. ๒๓๓๙ - ๒๔๐๐) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔

(๔) พระองค์เจ้าหญิงชนิษฐา (พ.ศ. ๒๓๔๑ - ๒๔๑๙) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

(๕) พระองค์เจ้าพงศ์อิศเรศ (พ.ศ. ๒๓๔๓ - ๒๔๑๗) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

(๖) พระองค์เจ้าหญิงนฤมล (พ.ศ. ๒๓๔๗ - ...?)... สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๒

พระองค์เจ้าพงศ์อิศเรศนั้น ในรัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ พระราชทานทรงกรม เป็นกรมหมื่นภักดีศรีศักดิ์เดช ทรงเป็นต้นราชสกุล “อิศรเสนา”

อุปราชจันทร์รับราชการในกรุงธนบุรีได้เป็น พระยาอินทรรักษ์ราช ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้รับเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าพระยาสุรินทราชา โปรดฯ ให้ไปเป็นเจ้าเมืองกลาง จนถึงแก่อสัญกรรม

ขอกลับมาที่เจ้าพระยาบวร (น้อย หรือ น้อยคินเมือง) เมื่อเป็นหนุ่มได้ถวายตัวเข้ารับราชการในกรุงเทพฯ เป็นที่นายคลังโชย มหาเด็กหุ้มแพร ในรัชกาลที่ ๒ ได้รับพระราชทานบ้านให้เป็นสถานที่พำนักของพวกชาวานครศรีธรรมราช ที่เข้ามาราชการในกรุงเทพฯ อยู่ตรงท่าพระจันทร์ใกล้ๆ กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เดิมนี่ เป็นเรือนขนาดใหญ่ มีแพตอลงไปในแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่นอกเขตกำแพงเมือง ได้ใช้เป็นที่อยู่ของพวกสกุล “ณ นคร” เมื่อขึ้นมากลางกรุงเทพฯ จนกระทั่งถึงสมัยที่เจ้าจอมสว่างในรัชกาลที่ ๕ ธิดาเจ้าพระยาบวร (น้อยกลาง) ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต รัชกาลที่ ๖ ย้ายจากในวังออกไปพำนักอยู่ข้างนอก จนถึงแก่อนิจกรรม บ้านหลังนี้จึงได้มีการรื้อถอนในเวลาต่อมา

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื
นครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

นายคลีไชย (น้อย) ทำการวิวาทกับนางสาวอิน ธิดาพระยาพิณาศักดิ์ ตระกูลฝ่ายราชินิกุลท้าวทรงกันดาล (ทองมอญ) และราชินีกุล ณ บางช้าง สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องว่าเป็นพระญาติ มีรับสั่งเรียกว่า “พี่น้อง” (ภายหลังเป็นท่านผู้หญิง)

เจ้าพระยานคร (น้อย) เป็นผู้ที่มีความเก่งกล้าสามารถ มีอำนาจสานักว่าเจ้าพระยานครทุกคน ได้รับราชการปกครองหัวเมืองใกล้เคียงและหัวเมืองมลายูทั้งหมด คราวหนึ่งเมืองไทรบุรี ปะลิส และสตูลเป็นกบฏแข็งเมืองจะไม่ยอมขึ้นกรุงเทพฯ เจ้าพระยานคร (น้อย) จึงได้ยกทัพไปปราบปรามได้หัวเมืองทั้ง ๓ เสร็จเรียบร้อยแล้วให้บุตรชาย ๒ คน คือ พระบริรักษ์ภูธร (แสง) และพระเสนานุชิต (นุช) อยู่รักษาเมืองไทรบุรี

อยู่มาไม่นานหลานพระยาไทรบุรีช้องสมกองทัพลูกกลับมาก็เมืองไทรบุรีอีก พระบริรักษ์ภูธร (แสง) และพระยาเสนานุชิต (นุช) พากันอพยพหนีมาเมืองนคร เจ้าพระยานคร (น้อย) โกรธมาก สั่งให้ลงโทษประหารชีวิตทั้งสอง แล้วยกทัพไปตีเมืองไทรบุรี ทัพแตกแตกหนีไป ตั้งแต่นั้นมาการปกครองหัวเมืองมลายูก็สงบเรียบร้อยตลอดมา

เสร็จศึกคราวนี้แล้ว เจ้าพระยานคร (น้อย) ได้เกณฑ์พวกมลายูมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนคร ได้ฝึกพวกเขลยเหล่านี้ให้มีฝีมือในงานช่างต่างๆ เช่น การทำเครื่องถมที่ทำด้วยเงินหรือทอง ศัพท์โบราณเรียกว่า “ถมปรักมาศ” เจ้าพระยานคร (น้อย) ได้เสาะหาครูช่างถมจากกรุงเทพฯ ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากกรุงศรีอยุธยาฝึกสอนวิชาการนี้ท่านเอาใจใส่เข้มงวดกวดขัน ส่งเสริมงานช่างเครื่องถมเมืองนครศรีธรรมราชมีฝีมือเป็นเยี่ยมตั้งแต่นั้นมา

เจ้าพระยานคร (น้อย) มีบุตรธิดารวม ๓๔ คน ธิดาคนโตมีนามว่า “น้อยใหญ่” ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ มีพระราชโอรส ๑ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าเฉลิมวงศ์ (พ.ศ.๒๓๖๘ - ๒๓๙๒) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๓ ธิดาคนรองมีนามว่า “น้อยเล็ก” ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๓ เช่นกัน มีพระราชธิดา ๑ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าหญิงพัชรประไพ (พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๔๑๗) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

ธิดาอีกคนหนึ่งของเจ้าพระยานคร (น้อย) มีนามว่า “บัว” ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๔ มีพระราชโอรส ๔ พระองค์ และพระราชธิดา ๑ พระองค์ คือ

(๑) พระองค์เจ้าเฉลิมลักษณ์เลิศ (พ.ศ.๒๓๙๘ - ๒๓๙๙) สิ้นพระชนม์เมื่อ ๒ พรรษา

(๒) พระองค์เจ้าศรีสิทธิธัญไชย กรมขุนศิริธัชสังกาศ (พ.ศ.๒๔๐๐ - ๒๔๕๓) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “ศิริวัชร”

(๓) พระองค์เจ้าหญิงอรไทยเทพกัญญา (พ.ศ.๒๔๐๒ - ๒๔๔๙) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

(๔) พระองค์เจ้าวัฒนาวงศ์ กรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์ (พ.ศ.๒๔๐๖ - ๒๔๖๖) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นต้นราชสกุล “วัฒนาวงศ์”

(๕) พระองค์เจ้าดำรงฤทธิ์ (พ.ศ.๒๔๐๗ - ๒๔๐๙) สิ้นพระชนม์เมื่อ ๓ พรรษา

เจ้าจอมมารดาอีกท่านหนึ่งที่เป็นเชื้อสายเมืองนคร ได้แก่ เจ้าจอมมารดาเกศ ธิดาพระยาวิจิตรสรไกร (กล่อม ณ นคร) ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๔ มีพระราชธิดา ๑ พระองค์คือ

พระองค์เจ้าหญิงประภัศร (พ.ศ.๒๓๙๗ - ๒๔๖๙) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๗

นิพนธ์ สุขสะอาด. “ผักไร้ดิน ของ สท.วิทย์ ผลิตผักปลอดภัยแหล่งใหญ่ในเมื่อนครศรีธรรมราช” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2557. หน้า 44-47.

เจ้าจอมมารดาอีกท่านหนึ่ง ได้แก่ เจ้าจอมมารดาน้อย (ม.จ.น้อย) เป็นพระธิดาของเจ้าฟ้าทิศไพ ซึ่งเป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๔ ก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ

(๑) พระองค์เจ้าณพวงศ์ กรมหมื่นมเหศวรศิววิลาส (พ.ศ.๒๓๖๕ - ๒๔๑๐) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นต้นราชสกุล “ณพวงศ์”

(๒) พระองค์เจ้าสุประดิษฐ์ กรมหมื่นวิษณุชนนินทร (พ.ศ.๒๓๖๗ - ๒๔๐๕) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๔ ทรงเป็นต้นราชสกุล “สุประดิษฐ์”

สายสกุลที่มาจากสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี (วังหน้า ใน ร.๕) กับสายสกุลเมืองนครศรีธรรมราช มีดังนี้

๑. เจ้าจอมมารดาปริกเล็ก เป็นธิดาของนายทับ ณ นคร มีพระราชโอรส ๑ พระองค์ คือ

พระองค์เจ้ากาญจนาภัสร์ศรี กรมหมื่นไชยชาญบวรยศ (พ.ศ.๒๔๑๓ - ๒๔๖๓) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นต้นราชสกุล “กาญจนาภัสร์”

๒. เจ้าจอมมารดาเอี่ยม เป็นธิดาหลวงมหาวีสูตรโกษา (เกษม) มีพระราชโอรส ๒ พระองค์ คือ

(๑) พระองค์เจ้าภาณุมาศ (พ.ศ.๒๔๔๘ - ๒๔๙๑) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเป็นต้นราชสกุล “ภาณุมาศ”

(๒) พระองค์เจ้าชาย.....(ยังไม่ได้ตั้งพระนาม) (พ.ศ.๒๔๔๒ - ๒๔๙๒) สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕

ความสัมพันธ์ระหว่างพระราชวงศ์จักรี กับสายสกุลเมืองนครศรีธรรมราช ได้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองการปกครอง และความสัมพันธ์อันดีพระญาติ ยังมีอีกหลายท่านที่ได้ถวายตัวเป็นเจ้าจอมแต่ไม่มีพระราชโอรส-ธิดา จะขอกล่าวพอเป็นตัวอย่าง เช่น

เจ้าจอมยี่สุ่น ในรัชกาลที่ ๓ เป็นธิดาของ พระยาบริรักษ์ภูธร (แสง ณ นคร)

เจ้าจอมเอี่ยม ในรัชกาลที่ ๔ เป็นธิดาของ พระยาเสนหามนตรี (น้อยเอี่ยม ณ นคร)

เจ้าจอมเขียน, เจ้าจอมทับทิม, เจ้าจอมนวล ในรัชกาลที่ ๔ เป็นธิดาของ พระยาเสนานุชิต (นุช)

เจ้าจอมสว่าง ในรัชกาลที่ ๕ เป็นธิดาของ เจ้าพระยานคร (น้อยกลาง ณ นคร) เป็นต้น